

annak, hogy irodalomtankönyveinkben is elhelyezhetünk fél-fél ív színes reprodukciót. Kiderült azonban, hogy e négy színnyomású képek minősége félrevezető, hiszen a tankönyvi lenyomatok korántsem adják vissza az eredeti festmény igazi színeit, és a különböző festők színvilágát egyformára szegényítik. De az is fölmerült: helyes-e egyáltalán az irodalomtankönyvektől elvárni képzőművészeti alkotások közlését, nem célravezetőbb-e diaképet vagy színes levelezőlapot alkalmazni szemléltetésre. S innen már csak egy lépés, hogy az összehasonlító műelemzés és az esztétikai nevelés egész kérdéskörével szembenézve megkérdőjelezzük: vajon éppen az irodalom felől kiinduló utalások és kezdetleges összehasonlítások jelentik-e a leghatékonyabb formáját a képzőművészeti (vagy zenei) ismeretterjesztésnek?

Nyomdáinkra is óriási terhet ró a tankönyvprogram teljesítése. Mert hogy csak egyet említek a kívülálló számára nem is magától értetődő nehézségekből: ami 10 ezer példány esetén még kivitelezhető, az 100 ezer példánynál már megvalósíthatatlan; ezért sok olyan indokolt szerzői elképzelés elől voltunk kénytelenek elzárkózni, amely egyedi előállítás, kézi munkát igényelt volna. Sajnos le kell mondanunk a perforált feladatlapokról vagy a szalaggal a fedélhez erősített mellékletekről, és így tovább.

De már így is túl sok gondot sorakoztattam egymás mellé. S még akkor nem is szoltam arról, hogy a tantervek sokszor csak közvetlenül a nyomdába adás előtt váltak véglegessé, vagy arról a harcról, amelyet az invenciózus, ígéretes, de a szokványossal szakító megoldásokért, a színvonal biztosításaért kellett és kell folytatnunk az óvatoskodókkal szemben. S most térek vissza a kritika kérdésére. Önteltség lenne azt hinni, hogy új tankönyveinkről csak szépet és jót mondhatunk el megjelenésük után. Megismétlem: minden kiadványunk igazi próbája a gyakorlat lesz, az, ha mindenütt az országban néhány évig tanítanak belőlük és velük. Azért van szükség néhány évre, mert természetes, hogy előbb le kell vetkőzni a kezdeti idegenkedést az ismeretlen, a szokatlannal szemben, alaposan, mélyen meg kell ismerni és érteni a szerzők és a kiadó szándékait. Egyik tankönyv sem tetszhet persze mindenkinek. S mi, a Tankönyvkiadó munkatársai szívesen fogadunk minden értő bírálatot, észrevételt. Az érdemi – és nem az egyes sajtóhibákat kipécéző –, érvelős, okos kritikai szót eddig is megfogadtuk; hasznosítani törekedtünk az olvasókönyvekről készült szociológiai elemzést, a középiskolás irodalomtankönyvekről elhangzott vagy megjelent elemző bírálatokat. Szívesen gondolkozunk együtt vagy vitatkozunk bárkivel, hiszen a most használatba lépő tankönyvek, munkafüzetek, feladatlapok már eddig is töprengések és viták között születtek. Annyit nyugodt lelkiismerettel mondhatok: szerkesztőink mindent megtettek azért, hogy az adott feltételek mellett előbbre léphessünk.

TANÍTVÁNYAINKNAK AJÁNLHATJUK

Most inkább az alsó tagozatosoknak ajánlható könyvek közül mutatunk be néhányat. Az utolsó kivételével valamennyi szorosabb-tágabb, de közvetlen kapcsolatot tart a természettel; más-más célért, más-más eszközzel s eltérő sikerrel épül be a versek világába a természet.

Horgas Béla:

SÁRPOGÁCSA

Növényekről, virágokról szólnak legtöbbször ezek a versek. A valóságban létezőket is olyan

tudatteremtette állapotukban látatja, ami nagy távolságokat áthidaló asszociáció-sort kíván az olvasótól.

Egy másik csoportot tehetnek ki a nyelvi ötlet szülte lények: olvashatunk kaptafáról, háromfáról, időfáról... A tárgyak, jelenségek antropomorfizálódnak ebben a költői világban, a kavicsok elhevernek, merengenek, morgolódnak, hallgatnak a parti homokban, másutt a szél lába földig ér... Egy-két szöveg azonban ötletszerű, a kötet címadó verse pedig sajnálatosan alulformált.

Lázár Ervin:

A NAGYRAVÁGYÓ FEKETERIGÓ

A kapcsolatteremtés nehézségéről beszél a mese. Két összeillő figura, a barátot konokon kereső, nyílt kisfiú és a színével elégedetlen feketerigó alig találja meg egymást, mert a magába forduló, s ezért „eltorzult tudatú” rigó ezt lehetetlenné teszi. Az író szemléletesen mutatja be egy sajnálatos állapot cselekvésekké válását, s az alakon való eluralkodását. Végül valamennyi pótcselekvés befullad, s csak a kilátástalanság miatti összeomlás fedi föl a madár igazi alakját, és teremti meg a barátságot. Kár, hogy az értékes történet stílusa több helyen szürke vagy nehézkes, s itt-ott az igénytelen humor is zavarja az olvasót. A mese érzelmi és gondolati gazdagsága azonban feledtetni igyekszik a stílus és nyelvhasználat fogyatékoságait.

Kósa Csaba:

RÉPA, RETEK, MOGYORÓ

A szerző egy öreg rigóval kalauzoltatja végig olvasóját egy konyhakerten. A madár kora tavasszal kezd barátkozni a kert flórájával, végigkíséri azokat kihajtásukon, növekedésükön át termésükig; a „beszélgetések” képet adnak egy-egy növény eredetéről, különféle megnevezéséről, színéről, fölépítéséről, hasznáról. A történet végén konyhakerti növények neveit elrejtő találós kérdések várnak megfejtésükre. A könyv inkább ismeretterjesztő feladatokat lát el szerényebb esztétikai igénnyel.

Zsolnai József:

BESZÉDMŰVELÉS KISISKOLÁS KORBAN

Sokszor és joggal mondhatják az alsó tagozatos nevelők, hogy kevés munka készül a számukra, amely az elméletet és a gyakorlati megoldásokat együttesen mutatná be korszerű, tudományos igénnyel. Az anyanyelvi neveléssel foglalkozó szakirodalomban a kisiskolások beszédművelése területén ilyen hiányt pótol Zsolnai József könyve, amely a Tankönyvkiadó gondozásában A tanítás problémái sorozatban jelent meg.

Négy fő fejezetben (A nyelvi kommunikáció főbb kérdései; Beszédművelés és helyes ejtés; Helyes ejtés és olvasástanulás; Beszédművelés – beszédfejlesztés tárgyalja a szerző a kisiskolások beszédművelésével összefüggő problémákat, s megállapításait a kommunikációkutatás és a beszédkutatás eredményeivel támasztja alá. Jó példája e mű annak, hogyan lehet és kell a tudomány eredményeit mindennapi gyakorlati munkánkban hasznosítani. A szöveg közben megadott legfontosabb források és a kötet végén található irodalomjegyzék segítségül szolgál az olvasóknak a kérdések további tanulmányozásához.

A könyv eddig említett értékei mellett felhívom az olvasók figyelmét arra a kérdéskörre, amelynek tanulmányozására az eddigi szakirodalom kevés lehetőséget nyújtott. A kisiskolások elhangzó beszédének fejlesztésével kapcsolatos kérdésekre gondolok. A szerző a mű első fejezetében bemutatja az elhangzó beszéd helyét a nyelvi tevékenységek rendszerében, majd az iskolába lépő gyermek elhangzó beszédének fejlettségét elemzi. A fejlesztés menetét lépésről lépésre a gyakorlatok gazdag sorával illusztrálja egészen a spontán beszéd és a félreproduktív beszéd fejlesztésének bemutatásáig.

Fontosnak tartom, hogy ezt a kisiskolások beszédművelésének problémáit tárgyaló, összegző és több szempontból előre is mutató könyvet minden alsó tagozatban tanító pedagógus elolvassa. Hogy miért? Mert sok olyan feladatot, ismeretet tudatosíthat a nevelőkben, amelyeket eddig csak ösztönösen végeztek, javítottak tanulóik beszédében. Tudatosítani segítene: mit, miért és hogyan kell végeztetniük, hogy gyermekeink beszédének színvonala emelkedjen.

A szeptemberben életbe lépett tanterv osztályonként a „beszédművelés, beszédfejlesztés” címen közli a beszédfejlesztéshez és a helyes kiejtés tanulásához szükséges ismereteket és gyakorlati típusokat. A könyv bevezető soraiban ezt olvashatjuk: „Könyvünkben, amikor a kisiskolások beszédművelésével összefüggő problémákat körvonalazzuk, nemcsak az 1978-as tantervre gondolunk.” De jó, hogy erre is gondoltak. A legjobbkor jelent meg ez a mű ahhoz, hogy anyanyelvi nevelésünk eredményességén fáradozó pedagógusainknak jó segítséget nyújtson a mindennapi munkában.

Tankönyvkiadó, Budapest, 1978.

B. Fejes Katalin